



# УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

вул. Липська, 16, м. Київ, 01021, тел. (044) 253-15-63, факс (044) 254-05-85,

e-mail: [uinp@memory.gov.ua](mailto:uinp@memory.gov.ua), <https://uinp.gov.ua>, код ЄДРПОУ 39389301

від \_\_\_\_\_ № \_\_\_\_\_  
на № \_\_\_\_\_ від \_\_\_\_\_

**Міністерство у справах ветеранів України**

**Міністерство оборони України**

**Міністерство молоді та спорту України**

22 травня 2026 року виповнюється 145 років від дня народження Голови Директорії УНР та Головного отамана військ і флоту УНР Симона Петлюри. Також 25 травня цього року виповнюється 100 років від дня його загибелі.

З метою формування історичної свідомості Українського народу, збереження національної пам'яті, Верховна Рада України 18 грудня 2025 року ухвалила Постанову № 4748-IX «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2026–2027 роках» з Додатком № 3 «Про заходи зі вшанування пам'яті Симона Петлюри», яким визначено: враховуючи винятковий внесок Симона Петлюри в опір російській агресії, в українське державотворення початку ХХ століття у травні 2026 року провести на державному рівні заходи до 100-річчя дня пам'яті Симона Петлюри. Крім того, планом заходів, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 травня 2026 р. № 427-р, передбачено проведення виставок, наукових конференцій, круглих столів, меморіальних, інформаційно-просвітницьких та інших тематичних заходів.

Український інститут національної пам'яті підготував методичні рекомендації, присвячені Симону Петлюрі. Надсилаємо їх для використання в роботі, плануванні та підготовці тематичних виступів і звернень представників міністерств, публікацій у медіа тощо. Просимо також розмістити матеріали на офіційних сайтах і сприяти в їх широкому розповсюдженні серед підвідомчих організацій міністерств. Заздалегідь дякуємо за співпрацю та підтримку.

**Додаток:** на 19 арк.

**Голова**

**Олександр АЛФЬОРОВ**

Ганна Байкеніч (099) 9773220



Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ  
№ 1493/3.1-7-26 від 13.05.2026  
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B7C  
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ 088146.1-  
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2025 14:56



СЕД Megapolis.DocNet  
Міністерство молоді та спорту України  
№5417/12.2 від 19.05.2026  
КЕЛ06Рясна В. О. 19.05.2026 17:01  
AF212836405D9904000000C5003900126AF000

## Український інститут національної пам'яті

### Інформаційні матеріали до вшанування 100-річчя від дня загибелі Симона Петлюри



25 травня 2026 року виповнюється 100 років від дня загибелі Голови Директорії УНР та Головного отамана військ і флоту УНР Симона Петлюри.

В умовах екзистенційної Війни за Незалежність України гідне вшанування пам'яті Симона Петлюри, належне визнання та популяризація його внеску у творення українських держави, культури та війська, мають особливо важливе значення. З метою формування історичної свідомості Українського народу, збереження національної пам'яті та належного відзначення і вшанування пам'ятних дат і ювілеїв, Верховна Рада України 18 грудня 2025 року ухвалила Постанову № 4748-ІХ «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2026–2027 роках» з Додатком № 3 «Про заходи зі вшанування пам'яті Симона Петлюри», яким визначено: враховуючи винятковий внесок Симона Петлюри в опір російській агресії, в українське державотворення початку ХХ століття у травні 2026 року провести на державному рівні заходи до 100-річчя дня пам'яті Симона Петлюри.

Крім того, планом заходів, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 травня 2026 р. № 427-р, передбачено проведення урочистостей, тематичних виставок, наукових конференцій, круглих столів, меморіальних, інформаційно-просвітницьких та інших заходів, присвячених постаті Симона Петлюри.

Український інститут національної пам'яті підготував інформаційні матеріали до змістового наповнення відповідних тематичних заходів.

### **Ключові повідомлення**

25 травня Україна вшановує 100 років з часу загибелі від рук московського агента Симона Петлюри.

Симон Петлюра є символом українського національно-визвольного руху. Як очільник української держави, організатор українських збройних сил часів Української революції, Головний отаман військ і флоту УНР він здійснив винятковий внесок в українське державотворення початку ХХ століття та опір російській агресії періоду Української революції 1917-1921 років.

Саме у протистоянні із більшовицькою Росією Симон Петлюра став для українства уособленням ідеї свободи, а для ворогів – бандитом, ім'ям якого назвали цілі покоління послідовників. Петлюрівці, як і мазепинці, і бандерівці, вселяли у росіян страх і ненависть, адже волелюбність, завзятість і незламність в українцях пробудили якраз такі потужні особистості, як Мазепа, Петлюра, Бандера.

У наукових виданнях, підручниках і словниках СРСР «петлюрівщина» визначалася як «контрреволюційний буржуазно-націоналістичний рух на Україні періоду іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни, очолюваний одним із ватажків дрібнобуржуазної націоналістичної партії українських соціал-демократів Петлюрою». Участь у «петлюрівщині», тобто в боротьбі за незалежну Україну, ще довго залишалася приводом для звинувачень в СРСР. Петлюрівців зображували винятково в негативних контекстах, їм надавали непривабливі епітети та неприємну зовнішність. Образ петлюрівців як шкідників, зрадників і противників нової советської влади швидко ввійшов у советський побут.

Упродовж життя Симон Петлюра боровся за українську незалежність не лише зброєю, а й словом: як журналіст, арткритик, редактор провідних українських журналів. У найсуворіші часи російської цензури організовував нелегальні друкарні. Навіть на еміграції лідер УНР продовжив видавничу справу – заснував журнали «Табор», «Тризуб», інші, які перетворювали слово на зброю в боротьбі за вільну Україну.

У 1921 році Симон Петлюра вимушено покинув терени України. Проте не відмовився від політичної боротьби за незалежність УНР. Советські ж спецслужби не полишали Петлюру в спокої, узяли собі за мету знеславити і зганьбити ім'я Симона Петлюри та його прихильників.

Вбивство Симона Петлюри справило неабияке враження на українську еміграцію. Член уряду УНР, дипломат Олександр Шульгин згадував, що подія об'єднала до того розрізнені кола української еміграції. Симон Петлюра своїм життям і своєю смертю засвідчив, що тільки в єдності українці здатні вистояти та перемогти.

Минуло 100 років від дня смерті Симона Петлюри, але він лишається символ боротьби за вільну Україну. На його честь в населених пунктах називають об'єкти топоніміки, зводять пам'ятники, пишуть мурали. А головне – пам'ять про Симона Петлюри увічнена в сучасному українському війську. Вояки Армії УНР і сам Головний отаман носили на однострої нарукавний

тризуб. Продовжуючи петлюрівські традиції, тризуб став частиною військової айдентики Сил оборони України. З 2017 року він став частиною однострою українських воїнів. 152-га окрема егерська бригада здобула почесне найменування – імені Симона Петлюри. Військовослужбовці бригади захищають нашу країну на різних напрямках російсько-українського фронту.

### **Історична довідка**

#### **Козацького роду**

22 травня 1879 року в родині з історією, що сягає кількох століть, народився Симон Петлюра. Симонів прапрадід – Остап Петлюра був отаманом Платнірівського куреня. Після розорення Січі 1775 року за наказом імператриці Катерини II, за дослідженням полтавського краєзнавця Анатолія Чернова, Остап «зумів перебратися дніпровськими плавнями до Самарського монастиря. Остапів син Омелько малював ікони Самарського запорозького собору». Після заснування в Павлограді кінного заводу Омелько Петлюра влаштувався туди на роботу. Згодом народився син Павло – дід Симона Петлюри. Той перебрався до Полтави, де організував візницьке підприємство, а його син Василь успадкував родинну справу та розширив її. Василь Петлюра помер 1909 року.

Бабуся по батьковій лінії – Ганна Петлюра, у дівочтві Чоловська, походила зі священицького роду. Після смерті чоловіка постриглася в черниці та стала ігуменею Топловського жіночого монастиря в Криму. Згодом у тому самому монастирі стала черницею і Симонова сестра Єфросинія, яка трагічно загинула 1918 року.

Дідусь Олексій по материній лінії, овдовівши, теж пішов у чернецтво. Він долучився до заснування Київського Іонинського скиту. Помер у сані ієромонаха.

Мати Ольга виросла у священицькій родині з козацьким корінням Марченків. Жінка присвятила себе вихованню 9 дітей і веденню господарства. У 1919 році її заарештували більшовики, але коли відпустили, на третій день жінка померла.

#### **Брати і сестри**

У Симона було 8 сестер і братів. Усі діти здобували початкову освіту в парафіяльній школі. Брати Іван, Федір, Олександр і сам Симон навчалися в Полтавській духовній семінарії. Тільки Іван пішов далі, закінчивши Київську духовну академію. Помер від сухот 1900 року. Федір став агрономом у Кобеляцькому повіті, належав до Революційної української партії. Загинув за нез'ясованих обставин 1907 року. Молодший Олександр став воїном. Дослужився до полковника Армії Української Народної Республіки. Після советської окупації українських земель опинився в Канаді, де спочив 1951 року.

Долі сестер Петлюр склалися по-різному. Тетяна стала дружиною власника свічкового заводу. Марина і Феодосія все життя мешкали в Полтаві. У 1924 році їх вперше заарештували чекісти, але відпустили. У 1927 році сестрам вдалося повернути націоналізований раніше батьківський будинок. У 1937 році

сестер знову заарештували, а разом із ними й племінника Сильвестра Скрипника – Маріанниного сина, брата патріарха Київського і всієї України Української автокефальної православної церкви Мстислава (Степана Скрипника). 19 листопада того ж року всіх трьох розстріляли за рішенням «трійки».

### **«Перша леді» УНР**

Родинною опорою і внутрішньою рівновагою для Симона Петлюри в часи великих потрясінь стали дружина Ольга і донька Леся. Саме сім'я залишалася для нього тим простором, де можна було знайти спокій і відновити сили.

Ольга Більська народилася 23 грудня 1885 року в селі Мала Дівиця Полтавської губернії. Рано осиротіла, вихованням дівчинки займалася бабуся. На відмінно, зі званням домашнього вчителя закінчила Прилуцьку жіночу гімназію. Перебралася в Київ, де працювала у приватній гімназії Жеребецької.

У 1908 році на гостині в далеких родичів у Києві дівчина познайомилася з Петлюрою. Вдруге зустрілася з ним на вечірці українського земляцтва в Москві. Між молодими людьми, студенткою університету Ольгою і бухгалтером транспортного товариства, видавцем журналу «Українське життя» Симоном спалахнуло кохання. Пара брала активну участь у житті української діаспори в Москві: влаштовували концерти, літературні вечори тощо. З 1910 року жили в цивільному шлюбі. 25 жовтня 1911 року народилася донька Леся. Повінчалася пара 18 січня 1915 року.

З 1917 року родина в Києві. Ольга разом із чоловіком пірнули у вир Української революції. Брала участь у діяльності жіночих товариств, доглядала за пораненими у шпиталях. У січні 1918 року, незадовго до загарбання армією совєтської Росії, керівництво УНР покинуло столицю. Ольга із семирічною донькою лишилася в Києві. Жили під чужим прізвищем, часто змінювали місце проживання, рятуючись від переслідувань.

У 1919 році друзі Петлюри допомогли його родині емігрувати. Спочатку Ольга жила в Кракові, пізніше перебралася у Варшаву до чоловіка. 16 жовтня 1924 року Петлюра переїхав у Париж, але дружина з донькою прибули туди за рік, коли Леся закінчила третій клас середньої школи. Для навчання доньки з приватними викладачами Ольга заробляла вишиванням. Вбивство чоловіка підкосило її здоров'я: вона швидко втрачала слух і зір... Відійшла у засвіти 23 листопада 1959 року. Похована поруч із чоловіком.

### **Поетеса Леся**

Єдину доньку подружжя Петлюр назвало Ларисою (Лесею) на честь Лесі Українки. Дівчинка зростала в середовищі, де панували українські традиції. У дитинстві Леся вбиралася в традиційний український одяг, була вихованкою «Пласту».

У 1920–1922 роках навчалася у Празі, де опанувала чеську. Пізнавати творчість Лесі Українки допомагав поет і перекладач Максим Славинський, який був близько знайомий із нею. У Чехословаччині заприятимилася з

письменницькою родиною Василя Короліва-Старого і його дружиною Наталеною Королевою. В Польщі заприятелювала із художником Віктором Цимбалом.

Тяжко пережила вбивство батька. Життєві поневіряння спричинили туберкульоз. Мати перевезла доньку до санаторію в Камбо-ля-Бен у надії, що повітря Піренейських гір допоможе подолати недугу. Найболючішим було те, що лікарі заборонили вчитися. Довелося взятися до науки заочно. У листах і нотатках фіксувала цікаві подробиці життя тогочасної Європи, зокрема Чехії та Франції, спостереження про культуру і літературу. Дописувала в український журнал «Молоде життя». Неабияку обдарованість Лесі Петлюри засвідчує її творчий доробок: поезії, статті, епістолярій, малюнки.

Померла Леся Петлюра 6 листопада 1941 року. Похована разом із батьком і матір'ю на цвинтарі Монпарнас у Парижі.

### **Революційна молодість: із семінариста в бунтарі**

Упродовж життя Симон Петлюра боровся за українську незалежність словом: як журналіст, арткритик, редактор провідних українських журналів. У найсуворіші часи російської цензури організовував нелегальні друкарні. А на шлях революційної журналістики став завдяки пісні. Коли 1901 року на Шевченківські свята в Полтаву, де Петлюра навчався в духовній семінарії, приїхав Микола Лисенко, залюблений у музику семінарист запросив композитора послухати, як семінарський хор під його орудою виконує кантату Лисенка «Б'ють пороги» на слова Тараса Шевченка. На несанкціонований концерт увірвався ректор семінарії, звинуватив Лисенка в «мазепинской інтриге», а Петлюру відрахували з останнього курсу семінарії.

### **Від Кубані до Львова**

У 1902 році Симон Петлюра переїхав на Кубань, де з однодумцями заснував нелегальну друкарню, щоб розповсюджувати революційні відозви до населення. Досліджував архів запорозьких козаків, так і почав журналістську кар'єру. Перші публікації надсилав до львівського «Літературно-наукового вісника». Писав здебільшого про культуру: про освіту й театр, археологічні знахідки, кубанські експедиції Олександра Кошиця, згодом відомого як «хрещений батько Щедрика». Критикував російську церкву як інструмент русифікаторської політики царату.

У 1905 році Симон Петлюра переїздить до Львова, де працює співредактором часописів Революційної української партії «Селянин» і «Праця». У 1906 році в Санкт-Петербурзі редагує журнал «Вільна Україна». У 1907 році стає секретарем газети «Рада» в Києві. Окрім суспільно-політичної публіцистики, Петлюра пише рецензії на українські й зарубіжні книжки, публікує музичні й театральні огляди, друкує ювілейні присвяти діячам культури. Паралельно завідує театральним відділом у журналі «Україна», стає головредом газети «Слово» і завітом у театрі Миколи Садовського.

### **«Українське життя» в Москві**

З 1910 року вже відомий журналіст переїздить у Москву, де очолює друковану трибуну українства в серці ворожої імперії — журнал «Українське життя». Упродовж 1912–1916 років як редактор видання працює з найкращими українськими авторами. Сам пише, знову багато про культуру. 1914 року готує цілий номер до 100-річчя Тараса Шевченка. Коли 1917 року Петлюра знову повертається до Києва й очолює військове міністерство УНР, і тут не забуває про культуру. В одній із відозв до населення просить громадян жертвувати гроші на закупівлю української літератури на фронт.

На еміграції лідер УНР продовжив видавничу справу. З 1923 року засновує та редагує журнали «Табір», «Тризуб», інші, які навіть по смерті Симона Петлюри стають для розпорошеного світом українства нагодою перетворити слово на зброю в боротьбі за вільну Україну.

### **У Першій світовій війні**

У час війни Симон Петлюра виступив із заявою, що українці, перебуваючи в підданстві Російської імперії, мають лояльно виконувати обов'язок перед нею, та висловив надію, що в майбутньому ставлення царської влади до українського питання зміниться. На початку 1916 року вступив на службу до Всеросійського союзу земств, перебував на посаді уповноваженого головного Всеросійського земського з'їзду, голови Контрольної колегії Земського союзу на Західному фронті.

### **На чолі українського військового руху**

Після повалення російського самодержавства виступив ініціатором та організатором проведення у квітні 1917 року в Мінську Українського з'їзду Західного фронту. Його обрали головою Української фронтової ради і делегували на I Всеукраїнський військовий з'їзд, що відбувся 18–21 травня 1917 року в Києві.

За доповіддю Петлюри ухвалили резолюцію «Про українізацію армії», оголосили про необхідність вимагати від Тимчасового уряду визнання автономії України.

Після з'їзду Петлюру обрали до Українського генерального військового комітету, створеного для координації українського військового руху, поширення українізації військових частин російської армії і флоту. Комітет підпорядковувався тільки Українській Центральній Раді (УЦР) і не визнавав над собою російської влади. Петлюра очолив його й увійшов до складу УЦР.

### **Генеральний секретар військових справ**

На II Всеукраїнському військовому з'їзді в Києві в червні 1917 року виступив за створення великої української армії, хоч і бачив у цьому небезпеку. За його участі УЦР ухвалила I Універсал, яким проголосила автономію України у складі Росії.

У створеному УЦР 28 червня 1917 року Генеральному Секретаріаті, її виконавчому органі, Симона обрали генеральним секретарем військових справ.

Його головним завданням була українізація армії. Працюючи над створенням українських військових частин, він зустрів спротив російського уряду та проросійських сил, а також частини членів Ради, які виступали з пацифістської позиції.

Входив до складу делегації, яка вела переговори з Українським добровольчим полком імені гетьмана Павла Полуботка. Полуботківці виступили проти II Універсалу УЦР і поступок петроградській владі, вимагали, щоб уся влада належала саме Центральній Раді. Петлюра закликав солдатів не ставати на шлях анархії, щоб не порушити план українізації армії.

2–13 листопада 1917 року був активним учасником III Всеукраїнського військового з'їзду в Києві, який вимагав від УЦР негайного проголошення Української Народної Республіки, повної українізації армії і флоту, укладення миру.

Після більшовицького перевороту 7 листопада 1917 року Симон Петлюра рішуче став на захист країни від влади як прихильників Тимчасового уряду, так і більшовиків. Вже 13 листопада він віддав українським військам наказ зайняти всі найважливіші урядові об'єкти Києва.

20 листопада УЦР проголосила Українську Народну Республіку, а Петлюра в той час зорганізував сердюцькі дивізії, очолив роззброєння українськими військами пробільшовицьких підрозділів та бійців червоної гвардії у столиці.

### **З посади міністра в добровольче формування**

У грудні 1917 року більшовицька Росія почала загарбницьку війну проти Української Народної Республіки (УНР).

В останній день 1917 року на знак протесту проти пробільшовицької орієнтації голови Генерального Секретаріату Винниченка Петлюра вийшов зі складу уряду.

На початку січня 1918 року очолив Гайдамацький Кіш Слобідської України. У Києві з добровольців Другої піхотної юнацької школи сформував курінь чорних гайдамаків (до 150 вояків), який увійшов до складу Кошу.

### **У боротьбі з більшовиками**

На чолі гайдамаків воював проти більшовицьких військ. Бойове хрещення відбулося на Полтавщині в боях за Гребінку.

Згодом Кіш долучився до придушення січневого більшовицького заколоту в столиці. Петлюра взяв участь в оборонних боях у Києві проти навали більшовицьких військ Михайла Муравйова.

9 лютого 1918 року в Бересті (Брест-Литовську) УНР з одного боку і Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина та Болгарія з іншого підписали мирний договір, за яким Четверний союз визнав УНР, а також надав збройну допомогу в боротьбі із зовнішнім агресором.

Після відступу українських військ зі столиці в ніч проти 10 лютого 1918 року в містечку Гнатівка відбулася реорганізація. Всі підрозділи звели в

Окремий Запорізький загін. Разом із ним фактично відроджену, загартовану, вмотивовану українську армію складала також Кіш на чолі з Симоном Петлюрою, Перший курінь січових стрільців під орудою Євгена Коновальця.

Гайдамаки під проводом Петлюри разом з іншими українськими підрозділами, союзними німецькими, австро-угорськими військами пішли в наступ проти більшовицького агресора. Вони першими ввійшли до столиці, а після її визволення провели парад на честь перемоги.

Кіш став однією з найбоєздатніших українських частин. Вояки, з якими Петлюра пліч-о-пліч у баталіях відстоював незалежність України, надалі залишались його сподвижниками та довіреними особами. Це Олександр Удовиченко, Микола Чеботарів, Сергій Дельвіг і Омелян Волох. Проте, як засвідчив приклад останнього, не всі вони виправдали його довіру.

Наприкінці березня 1918 року Петлюра під тиском обставин був змушений залишити військову службу та очолив Київське губернське земство, а за місяць створив та очолив Всеукраїнський союз земств.

### **Голова Директорії. Шлях до соборності**

19 грудня 1918 року війська повстанців урочисто увійшли в Київ, що означало відновлення влади Української Народної Республіки. Важливим кроком стало проголошення 22 січня 1919 року Універсалу про об'єднання УНР із Західноукраїнською Народною Республікою, яка постала в листопаді 1918 року у Львові. Акт Злуки мав на меті об'єднати українські землі в одній державі.

Втім уже в цей момент українська держава опинилася перед новою хвилею зовнішньої агресії. Наприкінці 1918 – на початку 1919 року советська Росія вдруге розпочала війну проти УНР. У цих обставинах ключову роль у збереженні української державності перебрав на себе Симон Петлюра. Ще в січні на нараді Директорії, представників політичних партій та військ Петлюра різко висловився проти більшовиків. Неодноразово заявляв, що для оборони України та розбудови державної справи треба мати сильне військо.

### **«Держава – понад партії»**

5 лютого 1919 року Червона армія вдруге захопила Київ. Урядові установи евакуювалися з міста. Голова Директорії Винниченко залишив державне керівництво та виїхав за кордон. 11 лютого у Вінниці Симон Петлюра став фактичним одноосібним керівником України, поєднавши посади голови Директорії та Головного Отамана Армії. Щоб дистанціюватися від вузькопартійних інтересів, він вийшов з Української соціал-демократичної робітничої партії і позиціонував себе «понад партії».

Протягом 1919 року уряд УНР опинився в умовах війни на кілька фронтів – проти більшовицьких сил та Добровольчої армії генерала Антона Денікіна, яка виступала за відновлення «єдиної та неподільної Росії». Попри це Петлюра очолював військовий і політичний спротив, прагнучи зберегти міжнародну

суб'єктність УНР. Значну увагу він приділяв дипломатичним контактам із державами Антанти, а також переговорам із Румунією та Польщею.

### **У «трикутнику смерті»**

Наприкінці 1919-го Армія УНР, знекровлена боями та епідемією тифу, опинилася в «трикутнику смерті» в районі Любар – Чорторія – Миропіль. На півночі та сході їм протистояли червоні, на півдні – білі, на заході – польське військо.

Врешті, для порятунку залишалось два шляхи: перетнути українсько-польський кордон і скласти зброю або ж перейти до партизанських методів боротьби. 5 грудня вище командування військ УНР постановило почати Перший зимовий похід Армії УНР і схвалило виїзд Симона Петлюри до Варшави для завершення політичних переговорів із Польщею.

### **Українці і євреї: трагедія спровокованої ненависті**

Кінець XIX–початок XX століть відзначився хвилею погромів єврейського населення на території України. Серед причин: пропаганда Російської імперії, що формувала в українського селянства стереотипне бачення єврейського життя, негативний образ «жида-більшовика», поширюваний ворожими до советської влади політичними рухами, відсутність централізованої влади в часи Української революції.

За словами канадського дослідника Генрі Абрамсона, представники антагоністичних етнічних груп (євреї та українці) спробували налагодити дієві політичні відносини.

### **У повазі та симпатії**

Уродженець Полтави Симон Петлюра зростав у середовищі губернського центру імперії, де співіснували поляки, росіяни, євреї та українці. Як молодий учасник українського громадського руху цікавився життям інших етносів, засуджуючи у власних текстах єврейські погроми, позбавлення євреїв можливості освіти та політичної діяльності, популяризував видання, присвячені місцевим імперським меншинам. Зокрема, написав передмову до п'єси «Євреї» драматурга Євгена Чирикова про погром у місті Ясси.

### **Міністерство єврейських справ**

Як один з очільників Директорії УНР, а згодом її одноосібний керівник Петлюра активно налагоджував міжнаціональні відносини. Було відновлено єврейську національно-персональну автономію: місцева влада передавалася до громадських зібрань (кегіл), а до складу головного виконавчого органу Директорії – Ради Народних Міністрів УНР, увійшло новостворене Міністерство єврейських справ. Їдиш став однією з офіційних мов. Діячі єврейського походження обіймали посади у виконавчих інституціях Директорії.

Солдати й офіцери єврейського походження брали участь в поході на Київ влітку 1919 року, польсько-більшовицькій війні 1920–1921 років, Першому та Другому зимових походах.

За сприяння Голови Директорії розвивалася єврейська освіта і культура. В Кам'янець-Подільському університеті започатковано кафедру єврейської історії та літератури. За державний і приватний коштом розбудовувалась система вчительських і «фребелівських» (виховательських) курсів, відновлювалися початкові та середні школи, дитячі садочки. У співпраці з єврейськими просвітницькими ініціативами («Культур-Лігою») в місцевому театрі створили кілька національних акторських труп.

Представників єврейства долучили до новоствореної Надзвичайної комісії, котра розслідувала факти погромів, а постраждалим надавали відповідну грошову компенсацію або повертали втрачене майно.

### **Українсько-єврейські стосунки в період еміграції**

В еміграції Петлюра уважно слідкував за політичним і суспільним життям національних меншин. Спільно з діячами сіоністського руху було узгоджено проєкт створення єврейських збройних формувань на території України. 4 вересня 1921 року, під час підготовки до Другого зимового походу, було укладено Карлсбадську угоду, яка передбачала формування єврейських військових організацій для самооборони на українській території, звільненій від більшовиків. Від імені Директорії підпис поставив Максим Славинський, а іншої сторони – Володимир Жаботинський.

### **Пісня як зброя: культурна дипломатія УНР**

Щоб здобути Україні міжнародне визнання і підтримку Західного світу у війні з Росією, в січні 1919 року Симон Петлюра ініціював проєкт культурної дипломатії, відрядивши за кордон Українську республіканську капелу. Надихнула його пісня «Легенда» Миколи Леонтовича на вірші Миколи Вороного, яку на творчому ювілеї поета виконав хор під орудою Олександра Кошиця. Композиція так вразила Верховного Головнокомандувача Армії УНР, що він одразу дав доручення диригенту їхати з гастрольями в Париж. У Франції на той час починалися засідання Паризької мирної конференції, де лідери держав-переможниць у Першій світовій війні кроїли повоєнну мапу світу. Симон Петлюра сподівався, що згідно із заявленим президентом США Вудро Вільсоном правом націй на самовизначення, за Україною також визнають право на незалежність.

### **Тріумфальні гастролі**

У 1919–1924 роках капела під орудою Маєстро виступила в понад 200 містах 17 країн Європи та Америки. Концерти відвідували королеви, президенти, відомі культурні діячі, арткритики. Усі захоплювалися українськими піснями в аранжуванні Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця. Хітом турне став «Щедрик» Миколи

Леонтовича. Усюди публіка просила пісню на біс, а в залах лунало «Vive l'Ukraine!».

«Шедєвр народного мистецтва», – писали про перлину композитора в Брюсселі. «Найкраща пісня репертуару», — зазначали критики Лондона. «Хто пережив прекрасні співи Української республіканської капели, не може не полюбити України всією душею», – резюмувала професура Праги.

Симон Петлюра листувався зі співаками впродовж їхнього турне, особисто лобював фінансування хору під час війни за незалежність України. Вражена нідерландська критика назвала його «залюбленим у мистецтво головнокомандувачем». Утім, західні політики Україну так і не визнали.

### **Від «Щедрика» до «Carol of the Bells»**

У 1922 році хор Олександра Кошиця переїхав до Америки. Симон Петлюра далі в листах просив Маєстро пісню нести у світ українську незалежність. 5 жовтня 1922 року хор із тріумфом виступив у нью-йоркському «Карнегі-хол»: «Щедрик» уперше залунав на американському континенті. У 1936 році на світ з'явилася англomовна версія композиції – колядка «Carol of the Bells», яку нині на Різдво співає весь світ. Ідея Симона Петлюри, котрий все життя захоплювався українськими піснями, а в час війни інвестував у культуру, втілила заповіт Тараса Шевченка: «Наша дума, наша пісня не вмре не загине... От де, люде, наша слава, слава України!».

### **Союз Петлюри – Пілсудського**

Імперіалістичні зазіхання росіян на незалежність України і Польщі змусили обидві сторони домовлятися. Українська еліта мала обрати: зупинити визвольні змагання за незалежність або ж продовжити боротьбу, укласти договір, поступившись територіями. Петлюра обрав друге. Переговори завершилися підписанням Варшавського договору, відомого як союз Петлюри – Пілсудського. В обмін на визнання незалежності УНР і військову допомогу до Польщі відходили Галичина і Західна Волинь. «Це була вимушена поступка з метою зберегти державність на решті території», – переконаний історик, професор Владислав Верстюк.

### **1920: в обороні Європи**

Союзні армії двох держав вирушили на Наддніпрянщину проти червоних російських окупантів. Військовий похід спершу розгортався успішно. 7 травня 1920 року польські та українські війська увійшли до столиці УНР Києва, відкинули більшовиків за Дніпро. 9 травня Хрещатиком пройшов парад українських і польських військ.

Згодом стратегічну ініціативу перехопила Червона армія, окупувавши Київ. У липні більшовицька Перша кінна армія Семена Будьонного прорвалася до Львова, а в серпні це військо стояло вже біля Варшави. «Диво на Віслі» — під такою назвою увійшла в історію оборона Варшави. Переможна битва в передмісті столиці Польщі врятувала її незалежність і запобігла перетворенню

на ще одну советську республіку. Героїзм, самовідданість і військову майстерність проявили вояки 6-ї стрілецької дивізії Армії УНР під командуванням Марка Безручка.

Польське керівництво підтримало уряд УНР в екзилі, створювало побутові умови інтернованим військовикам Армії УНР, приймало повстанських отаманів, які рятувалися від переслідувань більшовиків.

### **Листопадовий рейд 1921**

У листопаді 1920-го Україна опинилася під більшовицьким контролем. Директорія УНР перемістилася до польського Тарнова. У січні наступного року Петлюра зібрав старших офіцерів Армії УНР для створення Партизансько-повстанського штабу, щоб організувати похід, відомий як Листопадовий рейд, або Другий зимовий похід. Він відбувся у жовтні — листопаді 1921 року трьома групами. Подільська під проводом Михайла Палія-Сидорянського, розгромивши кілька червоних кавалерійських частин, дійшла до Бородянки на Київщині, але, не зустрівши головних сил, повернулася до Польщі. Волинська група Юрія Тютюнника ліквідувала низку невеликих більшовицьких загонів, однак її розбила кіннота Котовського на Житомирщині, і 360 вояків розстріляли під селом Базар 21 листопада 1921 року. Останньою в похід вирушила Бессарабська група Андрія Гулого-Гуленка. Переправившись через Дністер, вона зайняла декілька прикордонних сіл і частину Тирасполя, але змушена була відступити до Румунії. Другий зимовий похід засвідчив готовність українців за будь-яку ціну здобувати державність.

### **Варшава – Будапешт – Відень – Женева – Париж**

Після Другого зимового походу українці масово виїжджали з Наддніпрянщини. Симон Петлюра зрозумів, що внутрішнє життя українства на чужині слід упорядковувати, тому опікувався створенням еміграційних інституцій.

Через полювання на нього московських агентів, він був вимушений часто переїжджати і щоразу заново налагоджувати власний побут. Зрештою восени 1924 -го він дістався до Парижа.

### **На чолі Державного центру УНР в екзилі: боротьба триває**

Всюди, де перебував, Головний Отаман займався публіцистикою, а головне – керував урядом на еміграції. Еміграційний уряд Української Народної Республіки постав 1921 року в Польщі, потім зазнавав різних трансформацій, доки 1924-го в Парижі дістав назву Державний центр УНР. Центр спрямував зусилля на те, щоб держави світу визнали його і надавали матеріальну, моральну, військову підтримку, передусім розвідувальним, військовим, інформаційним акціям проти комуністичного режиму.

Завдяки організаційним талантам Петлюри Державний центр УНР перетворився на осередок довгої боротьби українського народу за національну державу.

Після вбивства Головного Отамана ДЦ УНР переїздив до Франції, Німеччини, США, а коли 24 серпня 1991 року Україна відновила незалежність, виконавши призначення, склав повноваження. Це сталося 22 серпня 1992 року.

### **Вбивство в Латинському кварталі**

У травні 1926 року в польських та українських політичних колах заговорили про новий похід проти советів. Це пов'язували з поверненням до влади в Польщі Юзефа Пілсудського і можливим відновленням союзу із Симоном Петлюрою. Для советської влади Петлюра ставав ще небезпечнішим супротивником, і це підштовхнуло комуністів до його фізичної ліквідації.

25 травня 1926 року близько 13-ї години Симон Петлюра йшов на обід у ресторан «Бульйон-Шартъє» на вулиці Расін біля готелю, де він жив. За годину він вийшов і розглядав книжкову розкладку на розі вулиці Расін і бульвару Сен-Мішель. До нього підійшов чоловік і розстріляв із револьвера. Із семи куль п'ять поцілили в тіло. Вбивця Самуїл Шварцбард здався полісмену, який прибіг на місце пригоди. За іншою версією, стрільця спочатку схопили перехожі, бажаючи самосуду, але потім передали поліції.

Пораненого Симона Петлюру відвезли до найближчої клініки «Шаріте», там він невдовзі помер. 30 травня 1926 року його поховали на цвинтарі Монпарнас.

### **Суд над убивцею**

Самуїл Шварцбард на допиті заявив, що вбивство було помстою за єврейські погроми в Україні. Під час арешту у вбивці знайшли список українських політичних діячів – як натяк на те, що Петлюра міг бути не єдиною ціллю. Відомо, що Шварцбард раніше жив в Одесі й був членом компартії, а згодом став французьким комуністом.

Теза про нібито «Петлюру – головного організатора погромів» сформувалася під впливом книжки, тенденційно укладеної за сприяння советських органів, яку напередодні процесу видав у Франції адвокат Шварцбарда близький до комуністичних кіл соціаліст Анрі Торрес. Французькі газети описували Петлюру як «українського генерала, винного в різанині», що формувало громадську думку не на користь Петлюри, а советські спецслужби активно поширювали ці матеріали в іноземній пресі.

Суд над Шварцбардом відбувся 1927 року в Парижі. Шварцбарда обвинувачували в умисному вбивстві, що каралося смертю. Обвинувачем був юрист Моріс Гарсуа; захищав убивцю Анрі Торрес. Попри те, що на процесі представили документи про намагання Петлюри та його уряду зупинити погроми, на рішення судді вплинула позиція присяжних: «Виправдати обвинуваченого». Вирок оголосили 26 жовтня 1927 року: вдові Петлюри присудили виплатити штраф в 1 франк за роботу комунальних служб, які відмили з асфальту кров її чоловіка. Шварцбарда звільнили. Французька публіка зустріла такий фінал оплесками.

Судовий процес використала советська пропаганда. Убивцю зробили «народним месником», а Петлюру – «погромником». Це завдало шкоди репутації української визвольної боротьби на Заході.

### **Московська пропаганда проти Петлюри**

У 1921 році Симон Петлюра вимушено покинув терени України. Проте не відмовився від політичної боротьби за незалежність УНР. Советські ж спецслужби не полишали Петлюру в спокої, узяли собі за мету знеславити і зганьбити ім'я Симона Петлюри та його прихильників.

Одним із ключових засобів на озброєнні пропаганди став кінематограф. У 1926 році на Одеській кіностудії режисери Аксель Лундін та Георгій Стабовий створили фільм «П. К. П.» («Пілсудський купив Петлюру»). Сюжет фільму розповідає про останній період боротьби Директорії з більшовиками – від підписання Варшавського договору до Другого зимового походу. До створення картини залучали реальних учасників тих подій: Григорія Котовського, бійців його підрозділу та навіть обманом захопленого командувача військ УНР Юрія Тютюнника, щоб було відчуття перегляду не художнього фільму, а історичної хроніки. За сюжетом Петлюра постає самозакоханим самодуром, антисемітом і хабарником, а кожна фраза чи дія, вкладені в його роль сценаристами, лише підсилюють цей ефект.

Це була не остання поява Петлюри на екранах, ще десятки разів з'явиться образ Петлюри у фільмах, зокрема в «Щорсі» Олександра Довженка (1939), однак основи нового образу Петлюри було закладено саме «П. К. П.» під прискіпливим поглядом ГПУ в особі Всеволода Балицького, народного комісара внутрішніх справ Української СРР.

### **У прицілі пера карикатуристів**

Петлюра та петлюрівці на понад 50 років стали постійними персонажами карикатур, котрими рясніли такі видання, як «Червоний перець», а образ петлюрівця, як шкідника, зрадника і противника нової советської влади, швидко ввійшов у побут. У художніх творах Петлюру та петлюрівців зображували винятково в негативних контекстах, їм надавали непривабливі епітети та неприємну зовнішність. У наукових виданнях, підручниках і словниках «петлюрівщина» визначалася як «контрреволюційний буржуазно-націоналістичний рух на Україні періоду іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни, очолюваний одним із ватажків дрібнобуржуазної націоналістичної партії українських соціал-демократів Петлюрою». Участь у «петлюрівщині», тобто в боротьбі за незалежну Україну, ще довго залишалася приводом для звинувачень в СРСР. Так 1930 року в показовій справі Союзу визволення України було звинувачено сотні людей, а 1948 року за це засуджено на 25 років Олександра Грекова, колишнього генерала Армії УНР. Сам Петлюра у «Великій радянській енциклопедії» постає як син візника, виключений із семінарії, що постійно мав проблеми із законом, поки сам

прийшов до влади. Обов'язковою у всіх визначеннях була згадка про нібито влаштовані Петлюрою єврейські погроми та союз із Польщею.

### **Символ боротьби за вільну Україну**

#### **... у бронзі й граніті**

14 жовтня 2001 року в Рівному з'явився пам'ятник Симону Петлюрі. Цей бюст із граніту і бронзи тривалий час був єдиним у країні, поки 24 серпня 2018 року погруддя Симону Петлюрі постало на однойменному бульварі Тернополя.

14 жовтня 2017 року у Вінниці біля будинку, де перебувала Похідна канцелярія Головного Отамана, урочисто відкрили пам'ятник лідеру УНР. Скульптура відтворює історичне фото, зроблене 1919 року в Кам'янці-Подільському.

Історія встановлення пам'ятника Симону Петлюрі в місті його народження Полтаві та столиці триває вже кілька десятиріч. Два президентські укази, публічні заяви урядовців і політиків не зрушили справи в Києві.

Натомість у Полтаві ініціатива, що прозвучала 1992 року на Перших Всеукраїнських наукових Петлюрівських читаннях з вуст останнього Президента УНР в екзилі Миколи Плав'юка і шістдесятника Миколи Кульчинського, 2021 року нарешті набула чітких обрисів: відбувся архітектурний конкурс, визначилися з місцем для пам'ятника.

До сторіччя Варшавської битви в польському місті Скерневіце встановили колективний монумент лідеру УНР Симону Петлюрі, керівнику Польщі Юзефу Пілсудському, прем'єру Угорщини Палу Телекі та Шарлю де Голлю, який тоді був військовим радником. Сьогодні це єдиний пам'ятник Петлюрі за межами України.

Пам'ять про Симона Петлюру увічнено на меморіальних дошках у різних містах і містечках України. У Києві, як і в Полтаві, нині є по дві. Меморіальні дошки на честь особисто Петлюри чи подій, у яких він брав участь, є у Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, Білій Церкві, Тернополі, Фастові тощо.

#### **... у топоніміці**

Ім'я Симона Петлюри увічнено в понад 90 топонімів по всій країні. Повернення його імені в символічний простір відбувалося переважно з 2014 року, тобто під впливом реформ декомунізації та деколонізації.

#### **... у вічності**

У вічність лідер УНР відійшов у клініці «Шаріте» в Парижі, що засвідчують меморіальні таблички українською і французькою мовами обабіч входу в церкву Святого Володимира. Відспівали Петлюру в румунській православній церкві, а поховали на паризькому цвинтарі Монпарнас.

Вбивство Симона Петлюри справило неабияке враження на українську еміграцію. Член уряду УНР, дипломат Олександр Шульгин згадував, що подія об'єднала до того розрізнені кола української еміграції. Симон Петлюра своїм життям і своєю смертю засвідчив, що тільки в єдності українці здатні вистояти та перемогти.

## Додаток 1

**Проекти Українського інституту національної пам'яті, що розкривають різні аспекти діяльності Симона Петлюри**

Український інститут національної пам'яті до 100-річчя Української революції створив веб-сторінку “Українська революція 1917–1921 років”, на якій зібрано основні відомості про етапи Революції, видатних діячів, тогочасні фото, документи, спецпроекти Інституту та медійних партнерів, соціальну рекламу, інфографіку, настільну гру, фотодокументальні виставки, інформаційні матеріали, брошури, календар, інтерактивну карту “Місця пам'яті Української революції” та інші. Сторінка міститься за посиланням: <http://unr.memory.gov.ua/>

**Цикл статей** Ярослава Файзуліна (містяться зв покликанням: <https://is.gd/06RGkR>) розповідає на основі розсекречених документів радянських спецслужб про вбивство Симона Петлюри і суд над Самуїлом Шварцбардом, а також про те, як радянська пропаганда творила образ “українця-антисеміта”. Зокрема, йдеться про оприлюднені Галузевим державним архівом Служби зовнішньої розвідки України матеріали всесоюзної та української закордонної розвідки за 1925–1932 роки щодо української політичної еміграції в країнах Західної Європи, агентурні донесення, спецповідомлення, інформаційні довідки, документи українських органів влади, громадських організацій та діячів. Загалом понад 5 тисяч сторінок архівних документів. Є й інформація про зміст документів, зібраних уенерівцями для судового процесу. Це дало змогу адвокатам Шварцбарда підготувати стратегію захисту і зібрати контраргументи, які б сіяли сумніви у достовірності української версії. На основі даних розвідки готували відверті маніпуляції думкою присяжних-французів, котрі були мало обізнані з перебігом подій недавньої історії України.

Чи не найважливішою є доповідна записка голови ГПУ УСРР Всеволода Балицького на ім'я генерального секретаря ЦК КП(б)У Лазаря Кагановича “По справі вбивства Петлюри” (грудень 1926 року). В ній узагальнена наявна в чекістів інформація щодо вбивства Симона Петлюри – повідомлення в пресі, суспільні настрої, реакція українців і звинувачення в адресу радянських спецслужб, вплив на судовий процес і вирок Самуїлу Шварцбарду.

“Українці зібрали докази вбивства Петлюри чекістами”. В цій статті наголошується, що українська еміграція була одностайною в думці, що Симон Петлюра у травні 1926 року був вбитий радянськими спецслужбами. За словами чекістів, лідери Української партії соціалістів-революціонерів мали відповідні докази й готувалися їх оприлюднити.

“Есерівські кола в Парижі отримали з Берліна документальні свідчення того, що вбивство Петлюри організувала радянська влада, – відзначалося в донесенні радянської закордонної розвідки від 18 червня 1926 року з Парижа. – Остання, буцімто, надзвичайно стурбована появою в Польщі у влади

Пілсудського великого особистого друга – Петлюри. У зв'язку з цим Москва очікувала пожвавлення діяльності Петлюри, підтриманого Пілсудським, для організації нового повстання проти більшовиків на Україні. Тому вирішили вбити Петлюру й одночасно з цим посилити терор на Україні, чим пояснюється посилення арештів. Есери планують опублікувати зазначені вище документи назагал”.

## Набір поштівок і виставка «Перший Уряд України. 100 років»



**ПЕРШИЙ УРЯД УКРАЇНИ:  
100 РОКІВ**

**СИМОН ПЕТЛЮРА**  
(1879-1926)  
Генеральний секретар військових справ

Син полтавського міщанина Симон Петлюра на початку ХХ століття став професійним революціонером і відомим публіцистом, а з вибухом Лютневої революції - одним із будівничих національного війська.

На першому Всеукраїнському військовому з'їзді Петлюру, попри те, що він був цивільним, українське воєцтво обрало головою Українського Генерального Військового Комітету. З формуванням Генерального Секретаріату - першого уряду України - він став Генеральним секретарем військових справ. Петлюра активно проводив українізацію підрозділів російської армії і займався творенням національного війська. З початком першої російсько-української війни він із власної ініціативи розпочав формування Гайдамацького коша Слобідської України, з яким брав участь у захисті Києва від "червоних". Очолював українську державу в найбільш драматичний період її існування, в надтяжких умовах ведучи збройну боротьбу проти "червоної" та "білої" Росії. В цей час ім'я Петлюри перетворилось на символ українського національно-визвольного руху. П'ять куль, випущених із револьвера радянським агентом Самуїлом Шварцбардом на паризькій вулиці Рассаї, обірвали життя Симона Петлюри. Однак ще впродовж багатьох десятиліть його ім'я фігуруватиме в радянських документах для означення українського руху - "петлюрівське повстання", "петлюрівський діяч", "петлюрівський прапор".

28 червня 1917-го Центральна Рада створила виконавчий орган – Генеральний Секретаріат – перший уряд України. Він мав займатися справами внутрішніми, фінансовими, продовольчими, земельними, хліборобськими, міжнаціональними та іншими в межах України. Щоб не ускладнювати й без того складні стосунки з російським Тимчасовим урядом, вирішили не вживати слово “уряд” чи “міністри”, натомість – “Генеральні секретарі”. До першого складу Генерального Секретаріату увійшли 8 Генеральних секретарів та Генеральний писар. Про них и розповідає набір листівок. Найстаршому представнику Генерального Секретаріату Івану Стешенку на момент вступу на посаду виповнилося 44 роки, а наймолодшому Павлу Христюку – лише 27. Незважаючи на «молодість», а також брак досвіду державної служби, Генеральні секретарі відразу взялися за справи – організаційні питання, налагодження роботи відомств, визначення сфери діяльності та формування їхньої політики. Симон Петлюра як голова Українського генерального військового комітету зайнявся налагодженням армії. Поштівки в належній якості розміщено за посиланням:

<https://is.gd/z0mMRB>

**Ініціатор культурної дипломатії**

Фотовиставка «Культурна дипломатія України: світовий тріумф Щедрика» – про неймовірний резонанс світового турне Української Республіканської Капели.

## «ПЕТЛЮРА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗУЄ УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ ПІСНЕЮ»

«Цей військовий чоловік, який дбає за визволення свого краю з-під ярма більшовиків і царистів, вміє більше, ніж воювати. Він знає, що один меч не має сили, і щоб здобути симпатії західноєвропейського світу для своєї батьківщини, він нас знайомить з мистецтвом своєї країни. Україна – країна чорнозему, батьківщина Гоголя, робиться тепер для нас країною пісень. Петлюра інтернаціоналізує українське питання піснями».

Рецензія. БЕЛЬГІЯ, «Ons Vaderland», 11 січня 1920 рік.  
БЕЛЬГІЯ, «Ons Vaderland», 11 січня 1920 рік.

1 січня 1919 року Симон Петлюра дає доручення очільникам Музичного Відділу Міністерства Освіти УНР Олександрові Кошицю і Кирилу Стеценку: «За тиждень щоб була zorganizована для закордонної подорожі Капела»



Симон Петлюра, Голова Директорії Головний отаман військ і флоту УНР, ініціатор створення Української Республіканської Капели  
Фотодокумент віртуального музею УНР

У добу Української революції, коли небувалого розмаху набув хорівий рух, голова Директорії УНР Симон Петлюра задумав популяризувати Україну за кордоном за допомогою пісні. В січні 1919 року він доручив диригентам Олександрові Кошицю та Кирилові Стеценку організувати колектив і вирушити у турне. Чому саме Кошицю? Бо вони приятелювали ще з часів учителювання на Кубані. Гастролі принесли славу як Кошицю, так і українській пісні, а різдвяний «Щедрик» Миколи Леонтовича став улюбленим у багатьох країнах Європи та Америки. Репертуар Української республіканської капели складався виключно із народних пісень в обробці Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця, Миколи Леонтовича.

У «Спогадах» Олександр Кошиць описував, як російські емігранти псували афіші нецензурними написами, освистували паризькі концерти капели. Та це не завадило надзвичайному успіхові артистів. Французька преса писала: «Український хор закінчив у нас свої гастролі зі справжнім апофеозом. Він не тільки досяг найповажнішої мети, а й переконливо довів: Україна має античну цивілізацію, пречудовий і багатющий фольклор, що переконливо підтверджує високу культуру раси». У 1919–1921 роках колектив здійснив вдале турне Європою, а 1922-го перетнув Атлантику, аби підкорити Америку. Гастролював Український національний хор (таку назву отримав наприкінці 1920 року) США, Мексикою, Аргентиною, Бразилією, Кубою. Лише в країнах Південної Америки дали до 900 концертів. Поразка УНР унеможливила повернення на батьківщину більшості співаків. 1926 року хор розпався, давши життя кільком творчим колективам в еміграції. Виставка представляє ті історичні гастролі

Української хорової капели країнами Європи і Америки з 1919 по 1924 роки і міститься за посиланням: <https://is.gd/N7RQdp>.

**Інформаційні матеріали «ФРОНТ-MAN УНР. До 140-річчя від дня народження Симона Петлюри»**, які містять розділи: 20 фактів про Симона Петлюру, цитати Видатних сучасників про Симона Петлюру, додатки: 10 світлин, що розкривають життя Симона Петлюри; документи про переслідування комуністичними спецслужбами сестер і племінника Симона Петлюри; проекти Українського інституту національної пам'яті, що розкривають різні аспекти діяльності Головного отамана; орієнтовний перелік наукової та науково-популярної літератури (<https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/viyskovym/front-man-unr-do-140-richchya-vid-dnya-narodzhennya-symona-petlyury>).

**Виставка «Фактор свободи»** розповідає про трьох українців, чийми іменами називали цілий народ, – Мазепу, Петлюру та Бандеру (<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-faktor-svobody>). Біографії цих постатей різні, але їх єднає ідея свободи, яку вони прагнули здобути для свого народу. Проте на шляху до її реалізації стояв ворог – Російська імперія. У протистоянні з ним їхні імена стали символом для свого народу і тавром для його ворогів. Автори виставки спробували уявити, який вигляд могли би мати профілі у фейсбук Мазепи, Петлюри, Бандери, які місця показала би їхня гугл-мапа, кого б вони зафрендили, показати світло та тіні їхніх ключових рішень.

У виставці йдеться про «виклики» – Україну напередодні боротьби Мазепи, Петлюри і Бандери, про їхні відповіді і команди, які разом відстоювали нашу свободу. Про те, як сучасна армія вшановує традиції минулих подвигів.

**Виставка «1920: на захисті Європи від більшовизму»** (<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-1920-na-zahysti-yevropy-vid-bilshovyizmu>) вшановує події 1920 року, коли українська та польська армії спільними зусиллями зупинили наступ російських більшовицьких військ на Європу, та розповідає про українців, завдяки, зокрема, яким вдалося стримати поширення «червоної» революції.

Це спільний проєкт Українського інституту національної пам'яті, Державної архівної служби України та Архіву національної пам'яті.

**Виставка «Українське військо: 1917–1921»** (<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-ukrayinske-viysko-1917-1921>) розповідає про початки Українського війська та його організаторів, серед яких був і Симон Петлюра, легендарних командирів, роди військ, однострої та відзнаки, зброю, найвизначніші військові формації та бойові операції 1917-1921 років, вшанування пам'яті і відновлення мілітарних традицій нині.